

10.7.2019
EOAK 1684/2019

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Juha-Pekka Konttinen

TILAPÄISHOITOKOTI ALMA
Tarkastuspöytäkirja

ENNALTA ILMOITTAMATON TARKASTUSKÄYNTI

Aika: 21.3.2019 klo 12.30 – 14.00

Paikka: Mehiläinen Oy, Tilapäishoitokoti Alma (Louhelantie 10 D, Vantaa)

Läsnä: Oikeusasiamiehen kansliasta:
vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Juha-Pekka Konttinen
vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Minna Verronen
notaari Sanna-Kaisa Frantti

Mehiläinen Oy:stä:
tiimivastaava, sairaanhoitaja ---
lähihoitaja --- (osittain mukana)

1 TARKASTUKSEN TOIMITTAMISESTA

Tarkastus tehtiin ennalta ilmoittamatta.

Tarkastuksen aluksi selvitettiin uusien erityistehtävien vaikutuksia lailisuusvalvojan tarkastustoimintaan.

Eduskunnan oikeusasiamies on nimetty YK:n kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan (OPCAT) tarkoittamaksi kansalliseksi valvontaelimeksi. Tässä tehtävässä oikeusasiamies tekee tarkastuksia paikkoihin, joissa pidetään vapautensa menettäneitä henkilöitä, kuten esimerkiksi erilaisiin laitoksiin, hoitopaikkoihin tai asumisyksiköihin.

Tarkastuksen toimittamiseksi oikeusasiamiehellä ja hänen määräämälään eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian virkamiehellä on oikeus päästä toimipaikan kaikkiin tiloihin ja tietojärjestelmiin sekä oikeus keskustella luottamuksellisesti vapautensa menettäneiden henkilöiden ja

toimipaikan henkilökunnan sekä muiden sellaisten henkilöiden kanssa, jotka voivat antaa tarkastuksen kannalta merkityksellisiä tietoja. Kansallisen valvontaelimen tehtäviä hoitaessaan oikeusasiamiehellä ja kanslian virkamiehellä on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada viranomaisilta ja toimipaikkojen ylläpitäjiltä tehtävän hoitamiseksi tarpeelliset tiedot. Tarkastukselle kutsutulla asiantuntijalla on samat toimivaltuudet (Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 11 b §, 11 c § ja 11 g §).

YK:n vammaissopimuksen (CRPD) ratifioinnin myötä eduskunnan oikeusasiamiehestä on tullut osa yleissopimuksen 33 artiklan 2 kohdan mukaista rakennetta, jonka tehtävänä on edistää, suojella ja seurata vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista. Tämän vuoksi oikeusasiamies kiinnittää tarkastuksilla erityisesti huomiota muun muassa toimitilojen esteettömyyteen sekä vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden toteutumiseen ja osallistumisen mahdollisuuksiin.

Oikeusasiamiehen kanslian erityisenä tarkastusteemana vuonna 2019 on ”oikeus yksityisyyteen”. Tämän vuoksi tarkastuksilla kiinnitetään erityisesti huomiota siihen, millä tavalla palvelun tuottaja aktiivisesti toiminnassaan ottaa yksityisyyden asettamat vaatimukset huomioon ja tarvittaessa pyrkii annettujen suositusten myötä muuttamaan niitä yksityisyyden toteutumisen paremmin huomioivaksi.

2 SAATU SELVITYS JA ASIAKIRJA-AINEISTO

Ennen tarkastuskäyntiä Valviralta pyydettiin yksikköä koskevat lupaasiakirjat ja yksityisten palvelujen antajien rekisteriote.

Tarkastuskäynnillä ja/tai sen jälkeen pyydettiin toimittamaan seuraavat asiakirjat oikeusasiamiehen kansliaan:

- omavalvontasuunnitelma
- asiakaslista, josta ilmenee nimi, sijoittajakunta ja asiakassuhteen alkamisaika
- lasten jaksovarauslista ajalta helmikuu-huhtikuu 2019, josta ilmenee, kuinka monta lasta on yksikössä päivittäin ja mihin aikaan
- selvitys lapsille tehdyistä erityishuolto-ohjelmista
- henkilöstöluettelo
- työvuorolistat (nykyinen ja kaksi edellistä)
- yksikön kirjalliset säännöt tms. tai ohjeet (esim. IMO-ohje)
- Haipro-raportit viimeiseltä kolmelta kuukaudelta
- Yhden nimetyn lapsen hoito- ja palvelusuunnitelma sekä päivittäiskirjaukset kuukauden ajalta
- selvitys, onko Vantaan kaupunki tai muu valvova viranomainen tehnyt valvontakäyntejä yksikköön
- asiakastyytyväisyyskyselyn raportit

Tarkastuksen jälkeen Mehiläinen kieltäytyi toimittamasta kaikkia pyydettyjä asiakirjoja (asiakaskirjauksia) oikeusasiamiehen kansliaan. Oikeusasiamies pyysi asiakirjoja uudelleen ja kiinnitti samalla Mehiläisen huomiota siihen, että Suomen perustuslain 111 §:n 1 momentin mukaan oikeusasiamiehellä on oikeus saada viranomaisilta ja muilta julkista tehtävää hoitavilta laillisuusvalvontaansa varten tarvitsemansa tiedot. Oikeusasiamiehen uuden pyynnön johdosta Mehiläinen toimitti pyydettyt asiakirjat. Mehiläinen pahoitteli sitä, ettei oikeusasiamies saanut kaikkia asiakirjoja ensimmäisellä pyynnöllä. Mehiläisen mukaan tämä johtui tiedon puutteesta ja väärinkäsityksestä.

Tarkastuksella keskusteltiin tilapäishoitokodin henkilökunnan kanssa yksikön toiminnasta, tiloista, lapsiasiakkaista ja henkilökunnasta. Keskustelussa selvitettiin muun muassa lasten itsemääräämisoikeuden ja osallisuuden edistämiseen ja rajoittamiseen liittyviä seikkoja, lasten päivähoitoa ja koulunkäyntiä, terveydenhoitoa ja kuntoutusta jakson aikana, yhteistyötä tilaajakunnan sekä lasten huoltajien kanssa, lasten osallistumismahdollisuuksia, rahan käyttöä sekä vierailukäytäntöjä, henkilökunnan koulutautumismahdollisuuksia ja kokemuksia yksikön toiminnasta.

Vantaan kaupunki oli tehnyt valvontakäynnin 23.3.2018 Tilapäishoitokoti Almaan. Käynnistä on laadittu erillinen valvontakäyntikertomus, jonka oikeusasiamies sai tiedoksi 21.3.2019 tehdyn tarkastuksen jälkeen.

Tarkastuksen jälkeen havainnot esiteltiin oikeusasiamiehelle, jonka kannanotot käyvät ilmi jäljempänä. Toimintayksikön johtajalla oli mahdollisuus kommentoida tarkastuspöytäkirjan luonnosta.

3 HAVAINNOT JA KANNANOTOT

3.1 Kuvaus tarkastettavasta kohteesta ja asiakkaista

Mehiläisen hoivapalveluiden seitsemän paikkainen tilapäishoitokoti Alma tarjoaa kehitysvammaisille, vaikeavammaisille ja autismin kirjoon kuuluville lapsille ja nuorille yksilöllistä kuntouttavaa ympärivuorokautista tilapäishoitoa (ryhmäasuminen). Tällä hetkellä asiakaskunnan ikäjakauma on 6-16 vuotta. Tarkastuspäivänä yksikössä oli tilapäishoitajaksolla neljä lasta (6-14 vuotta), joista tarkastushetkellä kaksi oli koulussa.

Tilapäishoitokodin toiminta on alkanut HCN-yrityksen toimesta vuonna 2010 ja nyky muodossa 7-paikkaisena Mehiläisen toimintana 1.1.2012 alkaen. Tilapäishoitokoti sijaitsee vanhassa toimistokiinteistössä, jossa on myös yksi Mehiläisen vaikeavammaisten aikuisten tehostetun palveluasumisen yksikkö (10 asiakaspaikkaa) ja kolme mielenterveyskuntoutujien (kahdessa myös päihdekuntoutujia) tehostetun palveluasumi-

sen yksikköä (26, 22 ja 13 asiakaspaikkaa). Alma sijaitsee hyvien kulkuyhteyksien varrella ja palvelujen läheisyydessä Vantaalla kehäradan varrella, Louhelan juna-aseman vieressä.

Lapset tulevat tilapäishoitoon lasten kotikuntien maksusitoumuksella tai palvelusetelillä. Yksikkö palvelee pääkaupunkiseudulla ja sen lähikunnissa asuvia perheitä, joissa on kehitysvammainen tai erityistä tukea tarvitseva lapsi tai nuori. Tarkastushetkellä sijoittajakuntia olivat Vantaa, Helsinki, Espoo, Järvenpää ja Tuusula.

Tilapäishoitoa tarvitsevan lapsen voi tuoda Almaan esimerkiksi vanhempien loman tai omaishoitajan vapaan ajaksi. Omaishoidon vapaa on yleensä 3 vrk/kk. Lasten tilapäishoitajaksot kestävät pääsääntöisesti 1 – 7 vuorokautta. Toimintayksikkö ei järjestä lainkaan pitkäaikaista asumispalvelua. Tilapäishoitoyksikössä on mahdollisuus tarjota myös asumisvalmennusjaksoja lapsen siirtyessä itsenäisempään asumispalveluun. Monet lapsista ovat vuoroviikoin Almassa ja omassa kodissa. Jotkut lapset voivat käydä yksikössä vain päivähoidossa tai viikonloppuna muutaman tunnin hoitajaksolla. Saadun tiedon mukaan tilapäishoitajaksolle tulevat asiakkaat olivat tarkastushetkellä tiedossa jo kesäkuun loppuun saakka. Jaksojen ennakointi helpottaa hoitajien/ohjaajien työvuorosuunnittelua. Lasten jaksovaraukset tehdään aina kolmen kuukauden pätkissä. Hiljattain on otettu käyttöön uusi sähköinen ajanvarauskalenteri, jonka käyttöä opettelee vielä niin henkilökunta kuin omaisetkin.

3.2 Yksikön toiminta

Tilapäishoitokoti tarjoaa mahdollisuuden normaalin päivärytmin säilyttämiseen siten, että lapsi voi jatkaa päivähoitoaan tai koulunkäyntiään tilapäishoitajakson aikana. Toiminta pyritään suunnittelemaan lapsilähtöisesti, tavoitteellisesti sekä virikkeellisesti. Jokaiselle lapselle laaditaan yhdessä huoltajien kanssa henkilökohtainen hoiva- ja kuntoutussuunnitelma. Jakson alussa pidetään verkostopalaveri, johon osallistuu ainakin lapsen huoltajat, Alman edustaja ja kunnan sosiaalityöntekijä. Tarpeen vaatiessa verkostopalaveri voidaan pitää uudelleen. Henkilökunnan mukaan yhteistyö kuntien kanssa toimii pääsääntöisesti hyvin.

Ruoka tulee tilapäishoitokotiin Mehiläisen omasta kekuskeittiöstä, joka sijaitsee samassa kiinteistössä. Henkilökunnan kertoman mukaan yhteistyö keittiön kanssa toimii hyvin. Pyyynnöstä keittiö voi joskus toimittaa lasten omia lempiruokia. Joskus lapset voivat ruokailla myös alakerran ruokalassa. Almassa on myös oma keittiö, jossa voidaan valmistaa ruokaa ja leipoa. Lapset käyttävät tilapäishoidossa ollessaan omia vaatteitaan ja tuovat kotoaan henkilökohtaiset hygienia- ja pyyhkeet ja muut esineet. Kuitenkin esimerkiksi vuodevaatteet ja pyyhkeet tulevat talon puolesta. Almassa pyritään siihen, että lasten yksikön toiminta on erillistä samassa talossa sijaitsevista aikuisten yksiköistä.

Lasten kanssa ulkoillaan ja retkeillään lähiympäristössä. Alman asukkailla on mahdollisuus turvalliseen ulkoiluun talon sisäpihalla lapsille

aidatulla leikkialueella. Lisäksi ympäristöstä löytyy puistoja ulkoiluun. Myös lähellä sijaitseva uimahalli on käytössä. Lisäksi lasten kanssa askarrellaan ja leivotaan. Lauantaisin on saunavuoro. Sauna, kuntosali ja askartelutilat sijaitsevat talon kellarikerroksessa. Tarkastushetkellä kuntosali ja askartelutilat eivät olleet remontin vuoksi käytössä. Tarkastuksella saadun tiedon mukaan henkilökuntaa riittää lasten aktiviteettien toteuttamiseen.

Kuva 1. Tilapäishoitokoti Alman oleskelu- ja leikkutila

Pääsääntöisesti lapset eivät käy jakson aikana omissa harrastuksissa. Yhdellä lapsella on kuitenkin ollut ratsastusterapiaa. Yleensä lasten yksilöterapiakäynnit (esim. fysioterapia ja toimintaterapia) on sovittu koulupäivän yhteyteen, mutta terapeutit voivat tulla myös Almaan.

Tilapäishoitokodista ollaan säännöllisesti yhteydessä lasten vanhempiin, jotta lasten asiat ja päiväohjelmat sujuisivat mahdollisimman mutkattomasti. Henkilökunnan mukaan yhteistyö vanhempien kanssa sujuu ongelmitta. Jos lapsi sairastuu, niin tästä ilmoitetaan heti vanhemmille. Samoin ilmoitetaan esimerkiksi epilepsia-kohtauksista. Ensiaputilanteita yksikössä ei ole ollut. Myönteistä on, että lasten isovanhemmat saattavat joskus kyläillä tilapäishoitokodissa.

Tarkastuksella saadun tiedon mukaan haasteita aiheuttavat opetustoimen järjestämät koulukuljetukset, jotka myöhästyvät melko usein. Tämä vaikeuttaa lasten elämää ja aikataulujen suunnittelua.

3.3 Henkilökunta

Valviran rekisterin mukainen henkilökuntamäärä (kokoaikainen työntekijä) tilapäishoitoyksikkö Almassa: Hoito-, kasvatusta- ja kuntoutushenkilöt 7,00; Hallintohenkilöt 1,00; Tuki- ja muut henkilöt 1,00, joista os-topalveluja 0,20; Yhteensä 9,00. Toimintayksikön hoitajamitoitus on 1,0/asiakas)

Saadun tiedon mukaan tilapäishoitokodissa työskentelee keskimäärin aamuisin 2 hoitotyöntekijää, iltaisin 3 hoitotyöntekijää ja yöllä yksi hoitotyöntekijä. Henkilökuntaa on enemmän illoissa ja viikonlopuissa,

koska silloin lapsia eniten paikalla. Hoitohenkilöt ovat koulutukseltaan sairaanhoitajia tai lähihoitajia. Kaikki työntekijät ovat tällä hetkellä naisia. Lapset kuulemma toivoisivat henkilökuntaan myös miehiä. Yksikössä työskentelee ajoittain myös sosiaali- ja terveystieteiden opiskelijoita, mitä henkilökunta piti myönteisenä asiana.

Tilapäishoitoyksikkö Alma ei tee hoitajayhteistyötä talossa olevien muiden Mehiläisen aikuisten yksiköiden kanssa, eli Almassa on omat hoitajat/ohjaajat. Sijaisia saa tarvittaessa, eikä sijaisten hankkiminen saadun tiedon mukaan tuota ongelmia. Henkilökunta on tietoinen siitä, että voivat ilmoittaa epäkohdista eteenpäin esimiehelle ja valvovalle viranomaiselle.

Henkilökunnalla on saadun tiedon mukaan mahdollisuus päivittää osaamistaan ja osallistua halutessaan täydennyskoulutuksiin. Henkilökunta on ollut mukana esimerkiksi Mehiläisen yhteisohoidon koulutusohjelmassa ja AVEKKI-koulutuksessa. Alkusammutuskoulutus järjestetään huhtikuussa 2019.

3.4 Itsemääräämisoikeuden edistäminen ja rajoitustoimenpiteitä koskeva päätöksenteko

Henkilökunnan mukaan yksikössä pyritään edistämään lasten itsemääräämisoikeuden ja omaehtoisen elämän tavoitteiden toteutumista. Saadun tiedon mukaan lapsille tehdään yksilöllinen itsemääräämisoikeussuunnitelma, jossa on suunnitelma itsemääräämisoikeuden vahvistamisesta ja ylläpitämisestä, rajoitustoimenpiteiden käytön ennaltaehkäisystä sekä mahdollisista rajoitustoimenpiteistä. Lapsille tehdään Almassa myös oma hoiva- ja kuntoutussuunnitelma tilapäishoitajaksoa varten. Toimintatavoista sovitaan yhdessä lasten vanhempien ja tilaajakuntien kanssa.

Saadun selvityksen mukaan lasten itsemääräämisoikeutta tuetaan ja edistetään suunnitelmallisesti. Lasten ja nuorten kohdalla on tarkoituksenmukaista, että nimenomaan tilapäisjaksojen aikana noudatetaan samoja itsemääräämisoikeutta ja tekemisiä tukevia tekniikoita kuin asukkaan kotonakin (esimerkiksi samat kommunikaatiomenetelmät, ohjaamisen tavat, jotta lasten kuntoutuminen etenee myös tilapäisjaksojen aikana). Alma toteuttaa jokaisen lapsen kohdalla niitä hoito-, kuntoutus ja itsemääräämisoikeuden edistämisohteistuksia, joita on kunkin lapsen kohdalla yksilöllisesti sovittu heitä pääasiallisesti hoitavan asiantuntijatyöryhmän kanssa. Selvityksen mukaan Almassa ei ole erillistä omaa asiantuntijaryhmää.

Asukkaiden huoneiden ovet eivät lähtökohtaisesti ole öisin lukossa. Yksi asukas haluaa itse pitää oven lukossa, mutta oven saa aina itse auki sisäpuolelta. Viikonloppuaamuisin saa nukkua pitkään, jos ei ole aamulla tiettyyn aikaan otettavaa lääkitystä.

Lapsella voi olla pieni määrä käyttörahaa (taskuraha) jakson aikana. Rahat säilytetään lapsen omassa huoneessa tai henkilökunnan toimistossa. Kaikista ostoksista toimitetaan kuitit lasten vanhemmille. Henkilökunnan mukaan lasten rahan käytön suhteen ei ole ollut ongelmia, eikä väärinkäytöksiä ole havaittu.

Yksikön sisätiloissa ei ole kameravalvontaa.

Henkilökunnan mukaan lasten kotikunnat (tilaajakunnat) ovat ohjeistaneet Mehiläistä rajoitustoimenpiteiden käytöstä ja kuntien käytännöistä kunkin asiakkaan kohdalla. Henkilökunnan toimistossa on IMO-kansio, johon oli kerätty kuntien ohjeita ja lapsien kohdalla tehtyjä rajoitustoimenpiteitä koskevia päätöksiä. Henkilökunnan mukaan kiinnipitotilanteita ei ole ollut vähään aikaan. Saadun tiedon mukaan yksikössä on tehty päätöksiä kehitysvammalain 42 k §:n mukaisesta rajoittavien välineiden ja asusteiden käytöstä päivittäisissä toiminnoissa. Nämä päätökset ovat koskeneet nostettavia sängyn laitoja ja pyörätuolin turvavöitä.

Kuva 2. CE-hyväksytty lapsen erikoissänky

Rajoitustoimenpiteitä koskevat päätökset lähetetään kuukausittain tiedoksi lapsen kotikunnalle. Henkilökunnan mukaan Espoon sosiaalitoimi on 8.6.2018 ilmoittanut, ettei se halua päätöksiä tiedoksi. Espoon vammaispalvelupäälliköltä 26.3.2019 saadun tiedon mukaan Espoon vammaispalveluiden ostopalveluiden tuottajille on lähetetty 21.3.2019 päivätty kirje, jossa ohjeistetaan muun muassa rajoitustoimenpiteiden käyttöä koskevista menettelyistä. Saadun tiedon mukaan tämä kirje lähetetään myös lyhytaikaisen hoidon tuottajille. Kirjeessä todetaan, että palveluntuottajan tulee toimittaa kuukausittain selvitys toteutetuista rajoitustoimenpiteistä asiakkaan lailliselle edustajalle taikka hänen palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen osallistuvalla omaisellaan tai

muulle läheiselleen; sekä asiakkaan omatyöntekijälle vammaispalveluihin. Mehiläiseltä saadun tiedon mukaan Espoon 21.3.2019 päivätty ohje on annettu tiedoksi henkilökunnalle ja tämän ajankohdan jälkeen päätökset rajoittamistoimenpiteistä päivittäisissä toimissa on lähetetty Espooseen tiedoksi.

Tarkastuksella ilmeni, että kaikkien lasten liikkumisvapautta tilapäishoitokodin ulkopuolella joudutaan turvallisuussyistä rajoittamaan. Yksiköstä rappukäytävään johtava ovi on aina lukossa. Sisältä pääsee ulos vain avaimella, joita lapsille ei anneta. Henkilökunnan mukaan kaikki tilapäishoidossa olevat lapset tai nuoret tarvitsevat aikuisen henkilön tukea ja/tai valvontaa ulkona liikuttaessa. Yksikön omavalvontasuunnitelman mukaan lasten kulunrajoituksista sovitaan yhteistyössä sekä sosiaalityön ja omaisten kanssa ja ne perustuvat lääketieteellisiin arviointiin ja ovat aina turvallisuusperusteisia. Kun vanhemmat hakevat lapsensa hoidosta, heidän kanssaan käydään läpi hoitajakson aikaiset tapahtumat ja toimenpiteet. Asukaskohtaisesti on sovittu tavasta, miten vanhemmille tiedotetaan jaksojen aikana (esimerkiksi reissuvihot).

Tarkastuksella saadun tiedon mukaan liikkumisvapauden rajoituksista huolimatta yhdellekään lapselle ei ollut tehty kehitysvammalain 42 m §:n mukaisia muutoksenhakukelpoisia päätöksiä valvotusta liikkumisesta.

Henkilökunnan mukaan lasten kotikuntien kanssa on keskusteltu lasten valvotusta liikkumisesta, mutta tilaajakunnat eivät ole edellyttäneet päätösten tekemistä. Kunnat eivät ole myöskään valvontakäynneillään kiinnittäneet kyseiseen asiaan erityistä huomiota. Selvityksen mukaan huomioitavaa on myös se, että kaikki lapset eivät ole kehitysvammaisia, eikä heille ole välttämättä tehty erityishuolto-ohjelmaa.

Saadun selvityksen mukaan valvotusta liikkumisesta kirjallisia ratkaisuja ei ole tehty, koska kaikkien alaikäisten asukkaiden kanssa toteutettavista menettelyistä on sovittu tilaajakunnan ja omaisten kanssa eikä pitkäkestoisten rajoittamistoimenpiteiden tarvetta ole ollut. Näin ollen puolivuotispäätöksiä ei ole ollut tarvetta hakea. Jokaisen lapsen kohdalla on yksilöllisesti sovittu jaksoilla noudatettavista periaatteista. Lapset tulevat Almaan aina saatettuina ja he myös palaavat kotiin aina saatettuina. Lapset pääsevät sisäpihalle, mutta lasten iän ja vammaisuuden vuoksi valvonta on välttämätöntä lasten turvallisuuden vuoksi. Lasten kanssa ulkoillaan ja liikutaan mahdollisimman paljon, eikä liikkumista muutoin rajoiteta. Mehiläisen selvityksen mukaan selkeyden vuoksi on sovittu, että yksikönjohtaja tekee jatkossa ratkaisun /päättökseen valvotusta liikkumisesta jokaiselle asukkaalle, jokaiselle jaksolle erikseen. Yhteistyössä tilaajakuntien kanssa sovitaan jokaisen asukkaan kohdalla asukaskohtaisesti asiantuntijatyöryhmän työskentelystä ja toiminnasta tilapäishoidossa.

Selvityksen mukaan Mehiläinen Oy:n taholta on ohjeistettu itsemääräämisoikeutta koskevista asioista ja rajoitustoimenpiteiden käyttöä

koskevista menettelyistä. Ohjeet löytyvät toiminnanohjausjärjestelmä IMS:istä. Kaikki vammaispalveluyksiköiden esimiehet on koulutettu yhteistyössä kehitysvammaliiton kanssa itsemääräämisoikeuslakiin vuosina 2017-2018, sitä ohjaaviin periaatteisiin ja käytäntöihin. Ohjeistusta päivitetään jatkuvasti esimerkiksi valvontakäyntien, henkilöstön ja läheisten palautteiden nojalla. Lisäksi Mehiläisen oppimisympäristö-Moodleen tulee oma, itsemääräämisoikeuden tukemista vammaispalveluyksilöissä koskeva verkkokoulutuskokonaisuus. Henkilökunta on perehdytetty itsemääräämisoikeuden toteutumiseen, rajoitustoimenpiteiden päätösperusteisiin ja päätöksistä tiedottamiseen. Itsemääräämisoikeusnäkökulma on myös mukana aina kun asukasasioista keskustellaan työryhmän sisällä.

Tarkastuksen perusteella epäselväksi jäi, miten Mehiläinen arvioi esimerkiksi valvotun liikkumisen päätöksenteon tarvetta yksilöllisesti kunkin lapsen kohdalla. Epäselväksi jäi myös, onko Mehiläisen tilapäishoito- ja asumispalveluyksiköillä käytettävissään kehitysvammalain 42 b §:n 2 momentin tarkoittama riittävä lääketieteen, psykologian ja sosiaaliryhmän asiantuntemus (asiantuntijaryhmä) vaativan hoidon ja huolenpidon toteuttamista ja seuranta varten.

Oikeusasiamiehen toimenpiteet ilmenevät kohdasta 4.

3.5 Yksikön tilat, esteettömyys ja yksityisyys

Alma on melko pieni yksikkö, josta on pyritty tekemään mahdollisuuksien mukaan kodikas lapsille. Jokaisella lapsella on oma huone. Kolmessa huoneessa on oma wc- ja suihkutila. Neljässä huoneessa on jaettu wc- ja suihkutila toisen huoneen kanssa. Wc- ja suihkutila oli kahden asunnon välissä niin, että asunnoista pääsee suoraan kyseiseen tilaan.

Tarkastajat pitivät kodinomaisen asumisen järjestämisen ja yksityisyyden suojan turvaamisen näkökulmasta puutteena sitä, että kaikkien lasten henkilökohtaisissa huoneissa ei ollut omia wc- ja suihkutiloja. Oman wc- ja suihkutilan tarve korostuu etenkin pitkäaikaisessa asumisessa, mutta tulee ottaa huomioon myös tilapäishoitoa tai –asumista järjestettäessä.

Oikeusasiamies on aikaisempien tarkastuskäyntien yhteydessä (esim. EOAK/1376/2018) esittänyt yleisellä tasolla käsityksensä, että tavoitteena on YK:n vammaissopimuksen lähtökohdista ja yksityisyyden suojan kannalta, että jokaisella asumispalveluyksikössä asuvalla vammaisella henkilöllä olisi käytettävissään oma huone saniteettitiloineen.

Yksikössä on yhteinen tilava oleskelu- ja ruokailutila, jossa mahtuu myös leikkimään. Oleskelutilassa on televisio. Yksikössä on myös yksi siirrettävä televisio, joka voidaan esimerkiksi tarvittaessa sijoittaa lapsen omaan huoneeseen. Yhteiskäytössä on niin sanottu ”hiljainen

huone” lasten rauhoittumista tai muuta erillistä toimintaa varten. Lapsi voi mennä sinne yksin tai ohjaajan kanssa esimerkiksi lukemaan. Tarkastuksella saadun tiedon mukaan ”hiljaista huonetta” ei käytetä eristämisen- tai rajoittamistarkoituksessa.

Kuva 3. ”Hiljainen huone”

Tilapäishoitokodin edustalla olevalla parkkipaikalla oli useampia invapysäköintiin tarkoitettuja parkkipaikkoja. Reitti parkkipaikalta yksikön ulko-ovelle oli esteetön. Tarkastetut tilat (lasten huoneet ja yhteiset tilat) olivat esteettömiä liikkumisen näkökulmasta. Yksikön valaistus oli riittävä. Tilat olivat puhtaita.

Tarkastajat kokivat tilapäishoitokodin sisäilman hieman tunkkaiseksi. Henkilökunnan mukaan Almassa ei ole kuitenkaan havaittu sisäilma-ongelmia.

Henkilökunnan mukaan yksikön tilat ovat lähtökohtaisesti toimivia, mutta joiltain osin ahtaita tiloja voisi päivittää. Huonekaluja esim. sohva ja tuoleja on uusittu syksyllä 2018. Tarkastajat havaitsivat yksikön seinissä ja ovesa reikiä, jotka olisi hyvä korjata. Henkilökunnan mukaan joitain korjauksia oli suunnitelmassa.

Kuvat 4 ja 5. Vaurioitunut seinä ja ovi

Tarkastuksella havaittiin myös, että tilapäishoitokodin ulko-oven viereisellä seinällä oleva ovisummeri ei toiminut. Ovisummeri oli myös niin korkealla, että sen käyttäminen on hankalaa pyörätuolia tai muuta apuvälinettä käyttävälle henkilölle. Ovisummerin toimintahäiriön vuoksi tarkastajat joutuivat soittamaan puhelimella yksikön johtajalle päästäkseen sisälle tilapäishoitokotiin. Koulusta saapunut tilapäishoidossa oleva lapsi koputti ikkunaan, jotta ohjaaja tuli avaamaan oven. Oikeusasiamies suosittaa, että ovisummeri korjataan viivvytyksettä.

4 TOIMENPITEET

Tarkastuksen havainnot esiteltiin oikeusasiamies Petri Jääskeläiselle.

Oikeusasiamies kiinnitti Mehiläinen Oy:n huomiota edellä kohdassa 3.4 rajoitustoimenpiteiden käyttöä koskevasta menettelystä ja kohdassa 3.5 yksityisyyden suojasta ja ovisummerista sanottuun.

Oikeusasiamies päätti ottaa Mehiläinen Oy:n ja Tilapäishoitokoti Alman rajoitustoimenpiteitä koskevan menettelyn ja päätöksenteon vielä omana aloitteena tutkittavaksi. Asian tutkimiseksi Mehiläinen Oy:lle lähetetään erillinen selvityspyyntö EOAK/2757/2019.

Tarkastuspöytäkirja lähetetään edellä ilmenevässä tarkoituksessa Mehiläinen Oy:lle ja tilapäishoitokoti Almalle.

Tarkastuspöytäkirjasta lähetetään jäljennös tiedoksi myös Etelä-Suomen aluehallintovirastolle ja Vantaan kaupungille.

Pöytäkirjan vakuudeksi

Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Juha-Pekka Konttinen

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti asianhallintajärjestelmässä.